

УДК 342.9
DOI 10.32782/2663-5666.2024.2.12

НЕДОПУЩЕННЯ ПОДВІЙНОГО ПРИТЯГНЕННЯ ДО ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ОДНЕ ПРАВОПОРУШЕННЯ В КОНТЕКСТІ ФІНАНСОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Вступ. У відповідності до ч. 1 ст. 61 Конституції України, ніхто не може бути двічі притягнений до юридичної відповідальності *одного виду* за одне й те саме правопорушення [1]. Заборона подвійного притягнення до юридичної відповідальності одного виду впливає також із міжнародних зобов'язань України у сфері захисту прав людини. Так, згідно зі ст. 4 Протоколу № 7 до Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод (далі – Конвенція), нікого не може бути вдруге *притягнуто до суду або покарано* в порядку кримінального провадження під юрисдикцією однієї і тієї самої держави за правопорушення, за яке його вже було *остаточно виправдано або засуджено* відповідно до закону та кримінальної процедури цієї держави [2].

Разом з тим, множинність видів юридичної відповідальності, поряд з недосконалістю норм законодавства, залишає простір для різних варіантів тлумачення принципу недопущення подвійної відповідальності. Розвиток інституту фінансової відповідальності в Україні додає актуальності цьому питанню. Його наукове опрацювання є необхідним для того, щоб з'ясувати конкретний, практичний зміст цього конституційного принципу в контексті дії норм про фінансову відповідальність.

Отже, метою статті є: з'ясувати, чи слід обвинувачення особи у вчиненні правопорушення, за яке передбачена фінансова відповідальність, вважати «кримінальним» в розумінні Конвенції та практики Європейського Суду з прав людини (далі – ЄСПЛ); визначити, чи може одна й та сама особа бути притягнутою одночасно до фінансової відповідальності та до іншого виду публічно-правової відповідальності (адміністративної чи кримінальної) за одне й те саме діяння; встановити, чи є притягнення юридичної особи до фінансової відповідальності, а її посадової особи – до іншого виду відповідальності за одне й те саме діяння – порушенням принципу недопущення подвійної відповідальності; обґрунтувати, який

саме вид відповідальності (адміністративну чи фінансову) слід застосовувати, якщо одне й те саме діяння тягне за собою для однієї й тієї самої особи одночасно обидва види відповідальності; встановити можливість чи неможливість притягнення особи до фінансової відповідальності за те діяння, щодо якого відносно особи розглядалася справа про адміністративне правопорушення, яка була закрита у зв'язку зі спливом строку, однак із встановленням факту вчинення особою проступку.

Виклад основного матеріалу. Фінансова відповідальність в Україні сформувалася як *окремий вид* юридичної відповідальності, а об'єкти правопорушень, що тягнуть за собою цей вид відповідальності, виходять далеко за межі фінансових правовідносин. В рішенні Конституційного Суду України від 30 травня 2001 року у справі № 1-22/2001 зазначено, що «у численних законодавчих актах, які встановлюють відповідальність підприємств, установ та організацій *за порушення законодавства у публічних сферах*, у тому числі валютного та податкового, не дається прямої вказівки на її вид чи характер правопорушень, а йдеться про «фінансові санкції», «штрафи», «заходи впливу», «заходи впливу та санкції» тощо. Більше того, при встановленні у цих законодавчих актах відповідальності громадян і посадових осіб за правопорушення у зазначених сферах прямо вказується на її адміністративний характер та порядок притягнення до відповідальності саме таких осіб згідно з нормами КУпАП. Тому твердження суб'єкта права на конституційне звернення, що Декрет Кабінету Міністрів України «Про систему валютного регулювання і валютного контролю» прямо встановлює адміністративну відповідальність юридичних осіб за порушення валютного законодавства є непереконливим» [3]. Отже, вочевидь фінансова відповідальність і адміністративна відповідальність – це різні види юридичної відповідальності, хоча обидва ці види належать до предмета регулювання адміністративного права.

Про те, що законодавець розглядає фінансову відповідальність саме як окремих вид відповідальності, свідчить і те, що в законодавстві України існують непоодинокі випадки встановлення за одне й те саме діяння одночасно фінансової відповідальності, а також іншого виду відповідальності, передусім – адміністративної. Ось декілька прикладів:

1) абзац третій п. 5-1 ч. 4 ст. 77 Закону України «Про ринок електричної енергії» встановлює фінансову відповідальність у вигляді штрафу до 27000000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян на учасників ринку за маніпулювання на оптовому енергетичному ринку [4], а ст. 163-18 КУпАП за ті самі дії встановлює адміністративну відповідальність у вигляді штрафу до 10000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян для фізичних осіб, а також для осіб, уповноважених на виконання функцій з представництва юридичної особи та/або прийняття рішень від імені юридичної особи, та/або здійснення контролю за діяльністю юридичної особи [5];

2) абзац дев'ятий ст. 24 в системному взаємозв'язку з абзацом восьмим ст. 25 Закону України «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання» встановлюють фінансову відповідальність у вигляді штрафу в розмірі 100 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян за невиконання законних вимог посадових осіб центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері державного експортного контролю [6], а ст. 188-17 КУпАП за ті самі дії встановлює адміністративну відповідальність у вигляді штрафу до 20 (для громадян) і до 50 (для посадових осіб) неоподатковуваних мінімумів доходів громадян [5];

3) норма п. 2 ч. 2 ст. 2 Закону України «Про відповідальність за правопорушення у сфері містобудівної діяльності» встановлює фінансову відповідальність у вигляді штрафу в розмірі 36 прожиткових мінімумів для працездатних осіб за виконання будівельних робіт без повідомлення про початок їх виконання [7], а ч. 3 ст. 96 КУпАП за ті самі дії встановлює адміністративну відповідальність у вигляді штрафу до 300 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян [5];

4) абзац третій ч. 4 ст. 35 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань» передбачає фінансову відповідальність у вигляді штрафу на юридичну особу в розмірі

до 20000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян за неподання або несвоєчасне подання особами, уповноваженими діяти від імені юридичної особи, державному реєстратору інформації про кінцевого бенефіціарного власника юридичної особи або про його відсутність [8], а ч. 6 ст. 166-11 КУпАП за ті самі дії встановлює адміністративну відповідальність у вигляді штрафу на керівника чи уповноважену особу такої юридичної особи до 3000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян [5];

5) норма п. 13 ч. 1 ст. 65 Закону України «Про державний контроль за дотриманням законодавства про харчові продукти, корми, побічні продукти тваринного походження, здоров'я та благополуччя тварин» встановлює фінансову відповідальність у вигляді штрафу на юридичних осіб у розмірі 10 мінімальних заробітних плат, а на фізичних осіб – підприємців – у розмірі 5 мінімальних заробітних плат за порушення значень параметрів безпечності об'єктів санітарних заходів [9], а норма ч. 3 ст. 166-22 КУпАП за ті самі дії встановлює адміністративну відповідальність у вигляді штрафу до 60 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян [5].

Наведені вище приклади не є вичерпними, однак можуть вважатися репрезентативними. З них вбачається, що поширеною тенденцією в законодавстві України є встановлення за одне і те саме порушення публічно-правових норм:

– фінансової відповідальності, суб'єктами якої найчастіше виступають юридичні особи та фізичні особи – підприємці, а в деяких випадках – також фізичні особи, які не ведуть господарської діяльності;

– а також адміністративної відповідальності, суб'єктами якої виступають фізичні особи, в тому числі – ті самі фізичні особи – підприємці, а також посадові особи юридичних осіб.

В певних випадках фактично за одне й те саме діяння законодавець встановив одночасно фінансову і кримінальну відповідальність. В якості прикладу можна навести норму п. 123.2 ст. 123 Податкового кодексу України, яка встановлює штраф у розмірі 25 % від суми податкового зобов'язання в разі умисного вчинення платником податків діянь, що зумовили визначення контролюючим органом суми податкового зобов'язання [10], а також норму ст. 212 Кримінального кодексу України, яка встановлює кримінальну відповідальність з основним покаранням у вигляді штрафу за умисне ухилення від сплати податків на суму починаючи з 3000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян [11].

Не піддаючи сумніву усталене в законодавстві та судовій практиці трактування фінансової відповідальності як окремого виду юридичної відповідальності, слід зупинитися на тому, чи є одночасне притягнення:

– однієї і тієї ж особи;

– або юридичної особи, з одного боку, та її посадової особи – з іншого боку –

до публічно-правової юридичної відповідальності двох видів (а саме: фінансової і адміністративної, або фінансової і кримінальної) – порушенням засад, наведених у ч. 1 ст. 61 Конституції України та в ст. 4 Протоколу № 7 до Конвенції.

Як відомо, ЄСПЛ послідовно висловлює позицію про автономність поняття «кримінальне обвинувачення», вжитого в Конвенції. Такий підхід зустрічаємо в рішенні у справі «Енгель та інші проти Нідерландів» (1976 року) щодо дисциплінарного провадження відносно військовослужбовців, яке за характером обвинувачення та суворістю покарання, яке загрожувало особам, було прирівняно ЄСПЛ до кримінального [12].

Розвиваючи це тлумачення поняття «кримінальне обвинувачення», в пункті 50 рішення у справі «Езтюрк проти Німеччини» (1984 року) ЄСПЛ вказав, що існують три критерії належності обвинувачення до «кримінального»: перший – закріплення діяння як злочину в національному законодавстві, другий – характер правопорушення, третій – характер і суворість стягнення. В пунктах 52-53 того ж рішення ЄСПЛ вказав, що перший критерій не є вирішальним, а більш вагомим є другий, і звернув увагу на загальний характер норми (малася на увазі адміністративна відповідальність) і стримуючий та каральний характер санкції, і на цій підставі дійшов висновку про «кримінальний» характер висунутого проти заявника обвинувачення [13].

У подальшому, в пунктах 56 і 57 рішення у справі «Лауко проти Словаччини» (1998 року) ЄСПЛ підтвердив свій висновок про те, що якщо національне законодавство не відносить діяння до злочинів, то характер обвинувачення підлягає перевірці на відповідність другому і третьому критеріям. Розвиваючи свою попередню практику, ЄСПЛ зазначив, що другий і третій критерії є альтернативними, а не кумулятивними, тобто – якщо на підставі хоча б одного із цих критеріїв обвинувачення має ознаки «кримінального», то цього буде цілком достатньо для висновку про «кримінальний» харак-

тер обвинувачення в розумінні ст. 6 Конвенції. У згаданій справі також ішлося про накладення стягнення за вчинення адміністративного проступку. В пункті 58 зазначеного вище рішення ЄСПЛ констатував, що правова норма, в порушенні якої звинувачувався заявник, мала *загальний характер, тобто – була направлена на всіх громадян, а не на певну групу, що мала особливий статус*. А стягнення, накладене на заявника, мало *стримувальну та каральну мету*, тому немає потреби розглядати ступінь суворості стягнення. І хоча на заявника було накладено стягнення у вигляді невеликого штрафу, але характер обвинувачення був визнаний «кримінальним» [14].

Свою усталену практику про розширювальне тлумачення поняття кримінального обвинувачення ЄСПЛ підтвердив і в рішеннях проти України. Тут доречно згадати рішення у справі «Христов проти України», в якому йшлося про конфіскацію автомобіля за порушення митних правил [15], а також рішення у справі «Лучанінова проти України», в якому йшлося про усне зауваження за дрібне викрадення чужого майна [16].

Аналіз законодавства, яке встановлює фінансову відповідальність (зокрема і тих прикладів, які наводяться в цій статті) дозволяє дійти висновку про те, що публічно-правові норми, за які встановлюється фінансова відповідальність, *мають загальний характер*. Вони поширюються на всіх суб'єктів, які у своїй діяльності мають дотримуватися тих чи інших публічно-правових норм. Звісно, переважно вона стосується господарської діяльності, однак кожен має право на ведення господарської діяльності з дотриманням певних законодавчих вимог. Фінансова відповідальність не обмежується «замкненим, вичерпним колом осіб» (на відміну від дисциплінарної чи матеріальної відповідальності для членів певного трудового колективу), під її дію підпадає будь-яка особа, яка провадить діяльність, врегульовану публічно-правовими нормами, за невиконання яких настає фінансова відповідальність.

А оскільки основною функцією фінансової відповідальності є превентивна (адже «ціна порушення» повинна бути більшою ніж розмір потенційної вигоди від його вчинення, і це є стримуючим фактором для потенційних порушників), то стримувальна (профілактична) мета фінансової відповідальності є очевидною. В свою чергу, той факт, що особа, будучи притягнутою до фінансової відповідальності, несе

тягар несприятливих правових наслідків за свої діяння, свідчить також і про наявність каральної мети стягнення.

Отже, публічно-правові норми, за порушення яких встановлена фінансова відповідальність, мають загальний характер, а цей вид відповідальності – стримувальну та каральну мету. Цього є цілком достатньо для виконання умов другого (основного) критерію належності обвинувачення до «кримінального» в розумінні ЄСПЛ. Не менш важливим є і суворість фінансових санкцій, розміри яких доволі часто перевищують розміри кримінально-правових штрафів. Порівняймо: мінімальний розмір штрафу в статтях Особливої частини Кримінального кодексу України визначено «до 50 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян», тобто навіть без нижньої межі стягнення [11]. В свою чергу, в більшості норм про фінансову відповідальність, де встановлено фіксований розмір штрафу, він є набагато більшим ніж 50 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Отже, характер і суворість фінансових стягнень не залишає сумнівів щодо дотримання і третього критерію «кримінального» характеру обвинувачення в розумінні ЄСПЛ.

Таким чином, методом екстраполяції висновків ЄСПЛ на існуючу систему фінансової відповідальності в Україні, приходимо до висновку, що обвинувачення особи у вчиненні правопорушення, за яке законодавство України встановлює фінансову чи адміністративну відповідальність, має, в розумінні Конвенції, характер «кримінального обвинувачення». Відтак на нього поширюються гарантії ст. 4 Протоколу № 7 до Конвенції.

В цьому контексті слід звернути увагу на рішення ЄСПЛ у справі «Чернов проти України», за обставинами якої, заявник спочатку відбув адміністративне стягнення за дрібне хуліганство на підставі постанови суду, а потім, після скасування цієї постанови за протестом прокурора, був засуджений за ті ж самі дії до кримінального покарання. Надаючи оцінку обставинам справи, в п. 48 цього рішення ЄСПЛ дійшов висновку, що факти, які двічі призвели до притягнення заявника до відповідальності, були нерозривно пов'язані між собою, а оцінка національних судів у кримінальному провадженні, по суті, стосувалася тих самих фактів, які були розглянуті у справі про адміністративне правопорушення. А оскільки на момент порушення кримінальної справи заявник вже відбув адміністративне стягнення, ЄСПЛ встановив, що заявника двічі

було притягнуто до суду та покарано за одне і те саме правопорушення, що є порушенням принципу *ne bis in idem* [17]. На підставі цього рішення ЄСПЛ, Велика Палата Верховного Суду постановою від 29 червня 2021 року скасувала вирок щодо заявника і закрила кримінальну справу. Закриваючи справу, Велика Палата Верховного Суду зазначила, що «закріплена у ст. 4 Протоколу № 7 Конвенції заборона подвійного притягнення особи до відповідальності за одне й те саме правопорушення, поширюється на випадки, коли така відповідальність більш як один раз реалізується судом у межах *проваджень, які за своєю суттю є кримінальними*» [18].

Виходячи з висновку про «кримінальний» (в розумінні Конвенції) характер обвинувачення, яке тягне за собою фінансову відповідальність, та поєднуючи цей висновок із вищенаведеними судженнями ЄСПЛ та Великої Палати Верховного Суду, слід визнати, що якщо за одне й те саме правопорушення встановлена одночасно фінансова і адміністративна, чи одночасно фінансова і кримінальна відповідальність, притягнення *однієї і тієї ж особи* до одного виду публічно-правової відповідальності – **виключає** можливість притягнення її до іншого виду публічно-правової відповідальності.

Разом з тим, простір для дискусії залишається завдяки вжитому Великою Палатою Верховного Суду словосполученню «реалізується *судом*», адже до фінансової відповідальності особу притягає не суд, а суб'єкт публічного адміністрування. В той же час, зі змісту вже наведеного рішення ЄСПЛ у справі «Лауко проти Словаччини» вбачається, що заявник був притягнутий до відповідальності не судом, а органом виконавчої влади, і це не заважало ЄСПЛ трактувати обвинувачення, висунуте заявникові, як «кримінальне». Для кваліфікації обвинувачення як «кримінального» ЄСПЛ не висуває такий критерій, як належність органу, який здійснює притягнення до відповідальності, до тієї чи іншої гілки влади. Тому, на думку автора, висновок про недопустимість притягнення однієї і тієї ж особи за одне й те саме діяння до фінансової і одночасно до адміністративної (чи кримінальної) відповідальності – не залежить від того, який саме орган притягує до відповідальності.

На користь цього висновку слугує і постанова Верховного Суду у складі об'єднаної палати Касаційного адміністративного суду від 22 грудня 2020 року у справі № 260/1743/19, в якій Суд дійшов висновку, що «штрафи, передбачені

статтею 265 Кодексу законів про працю України, є заходами фінансової відповідальності, підстав відносити їх до заходів адміністративної відповідальності немає; фізична особа – підприємець, яка використовує найману працю, не може бути одночасно притягнута до відповідальності за частиною другою статті 265 Кодексу законів про працю України та частиною третьою статті 41 Кодексу України про адміністративне правопорушення в частині допуску працівника до роботи без оформлення трудового договору у зв'язку з порушенням принципу «non bis in idem» як складового елементу принципу верховенства права» [19].

Виходячи з принципу найбільш сприятливого для особи тлумачення норм права, згаданому у вже наведеній вище постанові Верховного Суду [19], якщо особа вже притягнута і до адміністративної, і до фінансової відповідальності за одне й те саме діяння, вчинене особою, то скасуванню підлягає те стягнення, яке є більш обтяжливим для особи. Наведені вище приклади свідчать про те, що як правило, фінансова відповідальність носить більш обтяжливий характер ніж адміністративна.

Дискусійним питанням є випадки, коли в діях особи наявний склад адміністративного правопорушення, однак провадження щодо такої особи закривається внаслідок спливу строку притягнення до адміністративної відповідальності, і водночас та ж сама особа за те ж саме діяння притягається до фінансової відповідальності. З одного боку, ця особа не зазнала адміністративного стягнення, тобто вона не є «покараною» в розумінні ст. 4 Протоколу № 7 до Конвенції. Проте в розумінні цієї ж норми, таку особу слід вважати «засудженою» (адже при розгляді справи про адміністративне правопорушення було встановлено факт вчинення проступку, однак закрито справу), а це виключає можливість застосування фінансової відповідальності за те ж саме діяння.

Крім того, предметом дискусії є питання законності фінансової санкції в тому випадку, якщо дії особи можна одночасно кваліфікувати і за нормами КУпАП, однак орган влади навмисно цього не робить для того, щоб притягнути особу до більш суворого стягнення. Це питання виходить за межі проблематики подвійної відповідальності, але тим не менш, є актуальним і зачіпає питання застосування принципу найбільш сприятливого тлумачення норм права, які допускають їхнє неоднакове застосування. На думку автора, якщо за одне й те саме діяння

одна й та сама особа, в силу недосконалості законодавства, може бути притягнута до одного (більш суворого) чи іншого (менш суворого) виду публічної відповідальності, то застосуванню підлягає лише один вид відповідальності – менш суворий (як правило, якщо вибір слід зробити між фінансовою та адміністративною відповідальністю, то слід застосовувати саме адміністративну через менш суворий характер адміністративних стягнень порівняно з фінансовими санкціями).

Разом з тим, якщо до фінансової відповідальності притягнута юридичну особу, то актуальна судовою практикою не містить правових висновків про заборону одночасного притягнення посадової особи такої юридичної особи до адміністративної (чи кримінальної) відповідальності. В цьому випадку не збігається суб'єкт правопорушення, тому очевидних підстав для висновку про подвійну відповідальність в такому разі немає. Водночас, це питання може постати у разі одночасного застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру та заходів фінансової відповідальності за одне й те ж саме діяння. Втім, наразі перелік кримінальних правопорушень, визначений у ст. 93-3 Кримінального кодексу України як підстава застосування заходів кримінально-правового характеру до юридичних осіб [11], не містить тих діянь, за які одночасно була б встановлена фінансова відповідальність, тому наразі цей аспект досліджуваного питання залишається лише теоретичним.

Висновки. 1. З'ясовано, що публічно-правові норми, за які встановлюється фінансова відповідальність, мають загальний характер, а заходи стягнення мають стримувальну та каральну мету, а крім того є достатньо суворими. Через це, обвинувачення особи у вчиненні правопорушення, за яке передбачена фінансова відповідальність, слід вважати «кримінальним» в розумінні Конвенції та практики ЄСПЛ.

2. Визначено, що одна й та сама особа не може бути притягнута одночасно до фінансової відповідальності та до іншого виду публічно-правової відповідальності (адміністративної чи кримінальної) за одне й те саме діяння.

3. Встановлено, що наразі немає підстав вважати, що притягнення юридичної особи до фінансової відповідальності, а її посадової особи – до іншого виду відповідальності за одне й те саме діяння – є порушенням принципу недопущення подвійної відповідальності.

4. Обґрунтовано, що якщо одне й те саме діяння тягне за собою для однієї й тієї самої осо-

би одночасно і адміністративну, і фінансову відповідальність, особа може бути притягнута лише до того виду юридичної відповідальності, який є менш обтяжливим для неї. У разі одночасного притягнення до двох наведених видів відповідальності, більш суворе стягнення підлягає скасуванню як таке, що застосоване протиправно.

5. Встановлено, що якщо відносно особи було закрито провадження у справі про адміністративне правопорушення через сплив строку притягнення до відповідальності із встановленням при цьому факту вчинення нею правопорушення, така особа не може бути притягнута до фінансової відповідальності за те саме діяння.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) від 04 листопада 1950 року, ратифікована Україною 17 липня 1997 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#n525.

3. Рішення Конституційного Суду України № 7-рп/2001 від 30 травня 2001 року у справі № 1-22/2001 у справі за конституційним зверненням відкритого акціонерного товариства «Всеукраїнський Акціонерний Банк» щодо офіційного тлумачення положень пункту 22 частини першої статті 92 Конституції України, частин першої, третьої статті 2, частин першої статті 38 Кодексу України про адміністративні правопорушення (справа про відповідальність юридичних осіб). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v007p710-01#Text>.

4. Про ринок електричної енергії: Закон України від 13 квітня 2017 року № 2019-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2019-19#Text>.

5. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 року № 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>.

6. Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання: Закон України від 20 лютого 2003 року № 549-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/549-15#n284>.

7. Про відповідальність за правопорушення у сфері містобудівної діяльності: Закон України від 14 жовтня 1994 року № 208/94-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/549-15#n284>.

Шумейко І.П. НЕДОПУЩЕННЯ ПОДВІЙНОГО ПРИТЯГНЕННЯ ДО ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ОДНЕ ПРАВОПОРУШЕННЯ В КОНТЕКСТІ ФІНАНСОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Статтю присвячено проблемі дотримання принципу недопущення подвійної відповідальності за одне правопорушення, в контексті фінансової відповідальності. Множинність видів юридичної відповідальності, поряд з недосконалістю норм законодавства, залишає простір для різних варіантів тлумачення принципу недопущення подвійної відповідальності. Розвиток інституту фінансової відповідальності в Україні додає актуальності цьому питанню. Його наукове опрацювання є необхідним для того, щоб з'ясувати конкретний,

8. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань: Закон України від 15 травня 2003 року № 755-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-15#Text>.

9. Про державний контроль за дотриманням законодавства про харчові продукти, корми, побічні продукти тваринного походження, здоров'я та благополуччя тварин: Закон України від 18 травня 2017 року № 2042-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2042-19#n894>.

10. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 року № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#n2416>.

11. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.

12. Рішення Європейського Суду з прав людини у справі «Енгель та інші проти Нідерландів» від 08 червня 1976 року (заяви №№ 5100/71; 5101/71; 5102/71; 5354/72; 5370/72). URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-57479%22%5D%7D>.

13. Рішення Європейського Суду з прав людини у справі «Езтюрк проти Німеччини» від 21 лютого 1984 року (заява № 8544/79). URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22:%5B%22C3%96zt%22%22%22%22C3%BCrk%20v.%20Germany%22%22%22documentcollectionid%22:%5B%22GRANDCHAMBER%22%22%22CHAMBER%22%22%22itemid%22:%5B%22001-57553%22%5D%7D>.

14. Рішення Європейського Суду з прав людини у справі «Лауко проти Словаччини» від 02 вересня 1998 року (заява № 4/1998/907/1119). URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22:%5B%22Lauko%20v.%20Slovakia%22%22%22documentcollectionid%22:%5B%22GRANDCHAMBER%22%22%22CHAMBER%22%22%22itemid%22:%5B%22001-58234%22%5D%7D>.

15. Рішення Європейського Суду з прав людини у справі «Христов проти України» від 19 лютого 2009 року (заява № 24465/04). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_443#Text.

16. Рішення Європейського Суду з прав людини у справі «Лучанінова проти України» від 09 червня 2011 року (заява № 16347/02). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_788#Text.

17. Рішення Європейського Суду з прав людини у справі «Чернов проти України» від 10 грудня 2020 року (заява № 16432/10). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_f64#Text.

18. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 29 червня 2021 року у справі № 1-464/2008 за заявою про перегляд судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/98235795>.

19. Постанова Верховного Суду у складі об'єднаної палати Касаційного адміністративного суду від 22.12.2020 у справі № 260/1743/19 про визнання протиправними та скасування припису та постанови. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/93708687>.

практичний зміст цього конституційного принципу в контексті дії норм про фінансову відповідальність. Автор обґрунтовує, що публічно-правові норми, за які встановлюється фінансова відповідальність, мають загальний характер, а заходи стягнення мають стримувальну та каральну мету, а крім того є достатньо суворими. Через це, обвинувачення особи у вчиненні правопорушення, за яке передбачена фінансова відповідальність, слід вважати «кримінальним» в розумінні Конвенції та практики ЄСПЛ. У статті зроблено висновок, що одна й та сама особа не може бути притягнута одночасно до фінансової відповідальності та до іншого виду публічно-правової відповідальності (адміністративної чи кримінальної) за одне й те саме діяння. Крім того, якщо одне й те саме діяння тягне за собою для однієї й тієї самої особи одночасно і адміністративну, і фінансову відповідальність, особа може бути притягнута лише до того виду юридичної відповідальності, який є менш обтяжливим для неї. У разі одночасного притягнення до двох наведених видів відповідальності, більш суворе стягнення підлягає скасуванню як таке, що застосоване протиправно. Також автор дійшов висновку, що якщо відносно особи було закрито провадження у справі про адміністративне правопорушення через сплив строку притягнення до відповідальності із встановленням при цьому факту вчинення нею правопорушення, така особа не може бути притягнута до фінансової відповідальності за те саме діяння.

Ключові слова: види юридичної відповідальності, загальний характер норми, заборона подвійної відповідальності, каральна мета стягнень, публічно-правова відповідальність, стримувальна мета стягнень, фінансова відповідальність, юридична відповідальність.

Shumeiko I.P. PREVENTION OF VIOLATION OF THE PRINCIPLE “NON BIS IN IDEM”, IN THE CONTEXT OF FINANCIAL RESPONSIBILITY

The article is devoted to problem of compliance with the principle “non bis in idem” in the context of financial responsibility. The prohibition of double prosecution of the same type of legal responsibility stems from Ukraine’s international obligations in the field of human rights protection. The multiplicity of types of legal responsibility, along with the imperfection of legislation, leaves room for different interpretations of the principle “non bis in idem”. The development of the institution of financial responsibility in Ukraine adds urgency to this issue. Its scientific study is necessary in order to find out the concrete, practical content of this constitutional principle in the context of financial responsibility.

The author justifies that the public legal norms for which financial responsibility is established – have a general nature, and the recovery measures have a deterrent and punitive purpose, and are, in addition, sufficiently strict. That’s why accusing a person of committing an offense for which financial responsibility is provided should be considered “criminal” in the sense of the Convention and the practice of the ECHR.

The article concludes that the same person cannot be held simultaneously to financial responsibility and to another type of public legal responsibility (administrative or criminal) for the same act. In its turn, if the same act entails both administrative and financial responsibility for the same person, the person may be held liable only for the type of legal responsibility that is less burdensome for him. In the case of the simultaneous imposition of two of the above types of liability, the more severe penalty shall be canceled as being unlawfully applied.

In the opinion of the author, the conclusion about the inadmissibility of bringing the same person to financial and at the same time to administrative (or criminal) responsibility for the same act – does not depend on which body brings responsibility (court or executive authority).

The author believes that if the proceedings in the case of an administrative offense against a person were closed due to the expiration of the term of prosecution (with the establishment of the fact that the person has committed an offense), then such a person cannot be held financially responsible for the same act. On the one hand, this person has not been subject to an administrative fine, so this person is not “punished” within the meaning of Art. 4 of Protocol No. 7 to the Convention. On the other hand, such a person should be considered “convicted” (since the fact of committing a misdemeanor was established during the administrative offense case, but the case was closed), and this excludes the possibility of applying financial responsibility for the same act.

At the same time, in the author’s opinion, holding a legal entity to financial responsibility, and its official to another type of responsibility for the same act, is not a violation of the principle “non bis in idem”. Because in this case, the subject of the offense does not match, therefore there are no obvious grounds for the conclusion of double responsibility in this case.

Key words: deterrent purpose of fines, financial responsibility, general nature of the norm, legal responsibility, non bis in idem, public legal responsibility, punitive purpose of fines, types of legal responsibility.